

ANTRENÖRLERİN ETİK DIŞI DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ SPORCU ALGISI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ¹

Özbay GÜVEN² Erman ÖNCÜ³

Geliş Tarihi: 16.01.2012

Kabul Tarihi: 28.11.2012

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algılarını ölçebilecek bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmaya, 16 farklı spor branşından 112 sporcu gönüllü olarak katılmıştır. Ölçeğin geçerlik seviyesini test etmek amacıyla ölçekte bulunan 40 maddeye ilişkin yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizinde; ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiş ve madde sayısı 19'a indirilmiştir. Madde yük değerleri 0.579 ile 0.825 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenilirlik seviyesini test etmek için ise Cronbach Alpha güvenilirlik ve iki yarı test korelasyonu katsayısına bakılmış ve bu değerler sırasıyla 0.93 ve 0.83 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak; antrenörlerdeki etik dışı davranışları sporcular açısından belirlemek amacıyla hazırlanan ölçeğin, yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda kullanılabilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antrenör, Sporcu, Etik, Geçerlik, Güvenirlik.

THE DEVELOPMENT OF THE ATHLETE PERCEPTION SCALE ABOUT COACHES' UNETHICAL BEHAVIORS

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop a scale to measure the perceptions of athletes about coaches' unethical behaviors. Participants were 112 athletes from 16 different sports branches. Exploratory and confirmatory factor analysis conducted concerning the 40 items in the scale findings point to three factor scale. Scale was reduced to 19. Item loadings are reported between 0.579 and 0.825. In order to test reliability of the scale, Cronbach Alpha scores and two-halves test correlation coefficients were checked. They were reported as 0.93 and 0.83 respectively. As a conclusion; it was determined in the outcome of the validity and reliability study that the scale developed for determining the unethical behaviors of coaches in terms of athletes is a practicable tool for scaling.

Key Words: Coach, Athlete, Ethic, Validity, Reliability.

GİRİŞ

Bir meslek grubuna ait olan bireylerin, mesleklerinin gerekliliklerini yerine getirirken adil olduğunu ve insana değer verdiğini gösteren davranışları sergilemesi beklenir. Bir meslek alanındaki yeterlilik, sadece o alana ait bilgi ve becerilere sahip olmakla değil, aynı zamanda o alana ilişkin doğru tutum ve davranışlara sahip olmakla da ilişkilidir (1). Bu durum, spor ortamının vazgeçilmez unsurlarından biri olan antrenörler için de geçerlidir. Antrenörün görevi yalnızca sporcuları çalıştırmak ya da sportif becerilerin nasıl yapıldığını göstermekten ibaret değildir. Antrenör, spor bilimcilerinden, spor hekimlerinden ve spor psikologlarından aldığı bilgileri yorumlayıp kendi bilgileri ile karşılaştırdıktan sonra sporcuya aktarmalıdır (2). Bunun yanında sporcusunun antrenman ortamında, müsabaka esnasında ve sonrasında veya başarı ve başarısızlık durumunda neler hissettiğini anlayabilmeli ve kendisini sporcusunun yerine koyabilmelidir (3). Fakat en önemlisi takım ikliminin iyi olmasında antrenörün zorunlu davranışlarının önemli bir etken olduğu düşünülecek olursa, bir anlamda sporcuların daha fazla performans gösterip göstermemeleri antrenörün göstermiş olduğu davranışlarına bağlı olmaktadır (4). Her sporcunun antrenöründen beklediği davranış şekli farklı olduğu gibi her sporcu da antrenörünün davranışından farklı şekillerde etkilenmektedir (5). Antrenörlerin sergileyeceği davranışların evrensel boyutta kabul görmüş ve benimsenmiş değerlere uygun olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle,

¹ Bu çalışmanın özeti, 4.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi (9-11 Kasım 2007)'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

² Prof.Dr.; Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ankara, ozbay@gazi.edu.tr

³ Yrd.Doç.Dr.; Karadeniz Teknik Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Trabzon, eoncu@ktu.edu.tr

diğer meslek grupları gibi antrenörlük mesleğinin de evrensel değerler temelinde mesleki etik ilkelere sahip olması beklenmektedir (1).

Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlâki açıdan araştıran bir felsefe disiplindir (6). Pratik kullanımda ise, bir dizi kural ve ilke ya da bir küme insan ya da toplumca kabul edilmiş bir dizi davranış ve ahlaki ilkeler kümesi anlamına gelmektedir. Daha geniş bakış açısı ile etik, bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması, neyin yapılacağı veya yapılamayacağını, neyin isteneceğinin veya istenemeyeceğinin, neye sahip olunacağı ya da olunamayacağını bilmesidir (7, 8). Türkçede "etik" sözcüğüne karşılık olarak daha çok, Arapça "huy", "mizaç", "karakter" anlamına gelen ve "hulk" sözcüğünden türeyen "ahlâk" sözcüğü kullanılmaktadır. Ahlâk, "İnsanın başka varlıklarla belirli normlara göre gerçekleşen ilişkilerinin, norm, değer ve kuralların bütünü" şeklinde tanımlanmaktadır (9). Meslek etiği ise etik disiplininin bir alt dalıdır. İnsan yaşamının büyük bir parçasını oluşturan meslek yaşamının da kendine göre kuralları ve bir etik anlayışı vardır. Bu anlayış çerçevesinde meslek etiği, meslek yaşamındaki davranışları yönlendiren, neyin yapılacağı neyin yapılmayacağı konularında rehberlik eden etik prensipler ve standartların toplamıdır şeklinde ifade edilebilir (10).

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, sağlıklı bir antrenör-sporcu ilişkisi sürecinin sporda başarıya ulaşma yönünde önemli kriterlerden biri olduğu söylenebilir. Ayrıca son zamanlarda sporun gerçek amacından sapılarak bir takım çıkarlar için araç haline gelmesi ve ahlaki değerlerin yerini giderek maddi değerlerin almasıyla birlikte; sporcu, antrenör, hakem, yönetici, seyirci ve medyanın görevlerini yerine getirirken bir takım etik ilkeleri davranışlarına yansıtılmaları, spor adına olumsuz gelişmelere yol açmaktadır (1). Literatür incelendiğinde, beden eğitimi ve sporda etik konusu kapsamında birçok araştırmanın (3, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18) yapıldığı görülmekle birlikte antrenörlerin sergilediği etik olmayan davranışları sporcu algısına göre belirlemede kullanılacak bir ölçme aracının geliştirilmesine yönelik çalışmalarının oldukça sınırlı olduğu gözlenmiştir. Dolaşır-Tuncel ve Büyüköztürk (2009), antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerini belirlemede kullanılacak bir ölçme aracını, antrenör ve sporcu algılarına dayalı olarak geliştirmişlerdir. Bu nedenle araştırmadan elde edilen sonuçların, genelde spor politikalarına yön vermek açısından özeldir ise antrenör yetiştiren kurumların hedeflerine ne düzeyde ulaştığının değerlendirilmesi açısından alana katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı, antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algılarını ölçebilecek geçerlik ve güvenirlik seviyesi yüksek bir ölçme aracı geliştirmektir.

YÖNTEM

Araştırmada, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan; geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu veya olayla ilgili olarak görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır (19).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2005-2006 spor sezonunda aktif (lisanslı) olarak spor yapan, 16 farklı spor branşından (voleybol, güreş, hentbol, futbol, basketbol, atletizm, taekwondo, cimnastik, karate, boks, judo, halk oyunları, badminton, kick boks, halter ve yüzme) 112 sporcu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki sporcuların 40'ı (% 36'sı) kadın ve 72'si (% 64'ü) erkektir. Sporcuların yaş ortalamaları ise 20.95 ± 2.68 'dir. Araştırmaya katılan sporcuların 11 (% 10)'inin antrenörü kadın, 101 (% 90)'inin de erkektir. Sporculardan 33'ü (% 29'u) milli olduğunu belirtirken 79'u da (% 71'i) milli olmadığını belirtmiştir. Sporcuların lisanslı olarak spor yapma süreleri ortalamaları ise 7.32 ± 3.24 'tür.

Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Ölçme aracının geliştirilmesi aşamasında, çalışma evreninde tesadüfi olarak belirlenen bazı sporcularla karşılıklı görüşmeler yapılmış daha sonra 20 sporcuya 'açık uçlu soru anketi' ile uygulama yapıp sporcuların konu ile ilgili görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Toplanan açık uçlu anket formlarına içerik analiz uygulanarak araştırma konusu ile doğrudan ilgili ve ilgili olduğu kabul edilen ham ifadeler oluşturulmuştur. Oluşturulan ham ölçek ifadeleri, alanında uzman öğretim elemanlarının görüş ve değerlendirmelerine sunulup daha önce başka araştırmacılar tarafından benzer konularda hazırlanan ölçek ifadeleriyle kıyaslanmıştır. Burada öncelikle maddelerin kapsam geçerliliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu incelemeden sonra, anketin uygulanacağı örnekleme benzer 10 kişiye anketi bire-bir uygulayıp kişilerin görüşleri alındıktan sonra ankete son şekli verilmiştir. Ölçek, başlangıçta 50 ifadeden oluşmuş, ancak uzman görüşleri ve sporcu dönütleri dikkate alınarak ölçekteki madde sayısı 40'a indirilmiştir. Antrenörlerde etik dışı davranışları sporcular açısından belirleyebilmek amacıyla geliştirilen ölçek, 5'li Likert Skalası tipindedir. İfade seçenekleri; "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum", "Hiç Katılmıyorum" şeklinde sıralanmış; "5, 4, 3, 2 ve 1" şeklinde puanlanmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulaması, sporcuların serbest zaman dilimleri içerisinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesi gerekli açıklamalar yapılarak katılımcıların birbirleriyle konuşmaması, birbirlerine

danışmamaları ve birbirlerini etkilememeleri gerektiği katılımcılara hatırlatılmıştır. Ayrıca anket formu yönergesinde de, araştırmanın amacı ile ilgili gerekli açıklamalar yapılarak veri toplama araçlarının doldurulması hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Veri toplama araçları, sporcular tarafından gönüllü olarak doldurulmuştur. Araştırmacı tarafından toplanan anket formları kontrol edilerek eksik veya yanlış doldurulanlar araştırma dışında tutulmuştur. Daha sonra uygulanan anket formlarının geçerli olanları, değerlendirilmek üzere kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Sporculardan derlenen veriler, SPSS ve LISREL paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğunu saptamak amacıyla, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity testi; faktör yapısını belirlemek amacıyla, Varimax döndürülmüş temel bileşenler faktör analizi; faktör yapısına kanıt sağlamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi ve ölçek ve alt faktörler arasında korelasyon testi; güvenilirliğe kanıt sağlamak amacıyla Cronbach Alpha ve Spearman Brown katsayıları; madde geçerliliğine kanıt sağlamak amacıyla madde-toplam test korelasyonları; ölçeğin güvenilirliği kapsamında alt ve üst % 27'lik grupların madde ortalama puanları arasındaki ilişkiyi ve ölçekten alınan puanlarla cinsiyet ve millilik durumu değişkenleri arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla da t-Testi yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan örneklemin yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değeri 0.84, Barlett Testi de anlamlı (2439.414) bulunmuştur (p< 0.001).

Ölçekte bulunan 40 maddeye ilişkin yapılan ilk faktör analizi işlemi sonucunda özdeğerleri 1'den büyük 10 faktör elde edilmiştir (özdeğerler sırasıyla: 12.47, 3.05, 2.42, 1.65, 1.49, 1.35, 1.28, 1.18, 1.14, 1.06). Bu on faktörün toplam varyansın %67.73'ünü açıkladığı gözlenmiştir (varyansı açıklama oranları sırasıyla: % 31.17, % 7.64, % 6.04, % 4.13, % 3.74, % 3.37, % 3.20, % 2.95, % 2.84, % 2.65). Daha sonra yapılan döndürülmüş temel bileşenler faktör analizi işlemi sonucunda, 40 maddeden oluşan ölçekten, ölçeğin yapısına uymayan ya da birden fazla faktöre yük veren 21 madde ölçekten çıkarılarak faktör sayısı 3'e madde sayısı da 19'a indirilmiştir. Aşağıdaki tabloda maddeler atıldıktan sonra oluşan ölçeğe ilişkin madde ve test istatistikleri sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Döndürme Sonrası Yük Değeri		
			Faktör-1	Faktör-2	Faktör-3
33	0.663	0.714	0.784		
34	0.631	0.536	0.725		
11	0.540	0.685	0.667		
35	0.651	0.752	0.659		
31	0.658	0.778	0.656		
7	0.551	0.684	0.625		
36	0.560	0.621	0.622		
40	0.652	0.805	0.616		
2	0.568	0.611	0.596		
32	0.508	0.701	0.589		
19	0.723	0.552		0.825	
29	0.667	0.602		0.772	
17	0.562	0.436		0.695	
10	0.582	0.708		0.592	
22	0.481	0.576		0.584	
4	0.567	0.529			0.726
26	0.648	0.635			0.695
23	0.642	0.715			0.632
30	0.676	0.773			0.579

Faktör döndürme sonrasında, ölçeğin birinci faktörünün 10, ikinci faktörünün 5 ve üçüncü faktörünün de 4 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0.589-0.784 arasında değişmektedir. Aynı değerler, ikinci faktörde yer alan maddeler için 0.584-0.825 ve üçüncü faktörde yer alan maddeler için 0.579-0.726 arasındadır. Aşağıdaki tabloda ölçeği oluşturan 3 faktöre ilişkin özdeğer, varyans ve toplam varyans yüzdelerine ait sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 2. Ölçek Faktör Yapısı

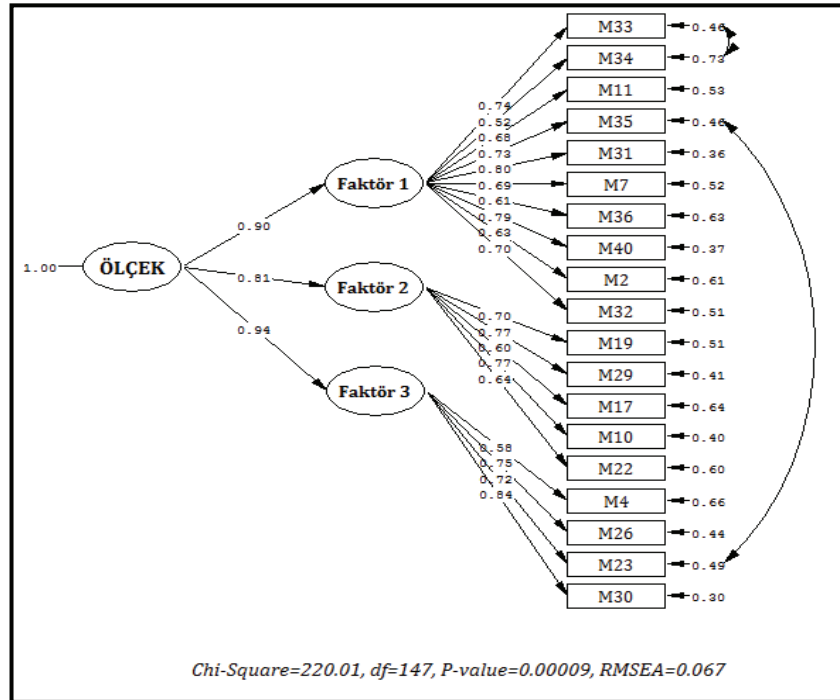
Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi (%)	Toplam Varyans Yüzdesi (%)
1	8.29	43.61	43.61
2	1.87	9.83	53.44
3	1.38	7.25	60.69

Tablo 2 incelendiğinde önemli olarak belirlenen faktörlerden birincisinin, ölçeğe ilişkin toplam varyansın % 43.61'ini, ikinci faktörün % 9.83'ünü ve üçüncü faktörün de % 7.25'ini açıkladığı görülmektedir. Üç faktörün açıkladıkları toplam varyans ise % 60.69'dur. Açımlayıcı faktör analizi elde edilen üç faktörlü yapı, doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Önerilen modifikasyonlar öncesi ve sonrasında yapılan ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri Tablo 3'te; gözlenen değişkenlere ait *Path Diagram* ise Şekil 1'de sunulmuştur.

Tablo 3. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	X ²	sd	X ² /sd	RMSEA	RMR	SRMR	CFI	GFI	AGFI	NFI	NNFI
MÖ	250.26	149	1,68	0.08	0.08	0.07	0.97	0.81	0.76	0.93	0.96
MS	220.01	147	1,50	0.07	0.08	0.07	0.97	0.83	0.78	0.93	0.97

Önerilen modifikasyonlar doğrultusunda madde 33 ile madde 34 ve madde 35 ile madde 23 arasındaki ilişkiler serbest bırakılarak analiz tekrarlandığında elde edilen uyum değerlerinde küçük de olsa bazı iyileşmelerin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçları (Path Diagram)

Ölçekteki alt faktörler ve faktörlerde yer alan maddeler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ölçek Alt Faktörleri ve İlgili Maddeleri

	Madde No	Maddeler
Faktör 1	33	Antrenörümün almış olduğu eğitimi yeterli bulmuyorum.
	34	Antrenörüm, antrenmanlarda amaca uygun çalışmalar yaptırmıyor.
	11	Antrenörüm, performansı düşen sporcuları yeniden kazanmak için bir şey yapmaz.
	35	Antrenörüm bizlerle iyi iletişim kuramıyor.
	31	Antrenörümün benimsediği liderlik biçimi bizlere uygun değildir.
	7	Antrenörüm, bizleri sporun içerisinde tutabilmek için çaba sarf etmez.
	36	Antrenörüm, sorumluluk almaktan kaçınır.
	40	Antrenörüm, sporcuların problemlerine hiçbir zaman kulak asmaz.
	2	Antrenörüm sporcu psikolojisini önemsemez.
	32	Antrenörüm, kendisini asla eleştirmez.
Faktör 2	19	Antrenörüm, bizlere müsabaka veya yarışmalarda nasıl hile yapılacağını öğretir.
	29	Antrenörüm kazanmak için bizlerden hile yapmamızı ister.
	17	Antrenörüm, bizleri doping yapmaya teşvik eder.
	10	Antrenörüm için sportmenliğin bir önemi yoktur.
	22	Antrenörüm, diğer antrenörler hakkında olumsuz konuşur.
Faktör 3	4	Antrenörüm, dürüst ve güvenilir bir insan değildir.
	26	Antrenörüm, yalan konuşur.
	23	Antrenörüm, bizlere karşı eşit davranmaz.
	30	Antrenörüm, şahsi çıkarları doğrultusunda hareket eder.

Ölçeğin tümünden elde edilen puanlarla alt faktörlere ait puanlar arasındaki korelasyonlar 0.55 ile 0.94 arasında değişmektedir ve bu korelasyon katsayıları 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Ölçek ve Alt Faktörler Arasındaki Korelasyonlar

	Ölçek	Faktör 1	Faktör 2
Faktör 1	0.94*		
Faktör 2	0.76*	0.55*	
Faktör 3	0.84*	0.70*	0.58*

* p<0.01

Aşağıdaki tabloda, ölçekte yer alan 19 maddeye ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları sunulmuştur (Tablo 6). Ölçekteki 19 madde için Cronbach Alpha 0.93, Spearman Brown iki yarı test korelasyon katsayısı da ölçeğin tümü için 0.83 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6. Güvenirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach Alpha	Spearman Brown
Faktör 1	0.90	0.88
Faktör 2	0.82	0.82
Faktör 3	0.80	0.80
Ölçek	0.93	0.83

Aşağıdaki tabloda, ölçeği oluşturan maddelere ilişkin ortalama, standart sapma, madde-toplam korelasyonu, madde silindiğinde güvenilirlik katsayıları ve alt % 27-üst % 27'lik grupların madde ortalama puanlarına ait t-Testi ait sonuçlar sunulmuştur. Tablo 7 incelendiğinde madde-toplam test korelasyonlarının 0.39 ile 0.77 arasında değiştiği ve maddelerin her birinin ölçekten atıldığı takdirde güvenilirlik katsayısını (Cronbach Alpha) azaltmadığı görülmektedir. Ölçeğin iç tutarlılığına kanıt sağlamak amacıyla yapılan, alt % 27 ve üst % 27'lik grupların madde ortalama puanlarına ait t-Testi sonuçları incelendiğinde ise t değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir (p< 0.001).

Tablo 7. Madde-Toplam Test Korelasyon ve T-Testi Sonuçları

Madde No	Ort	Ss	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alpha	t	p
33	2.80	1.39	0.67	0.92	10.554	0.000*
34	2.09	1.04	0.49	0.93	6.008	0.000*
11	2.23	1.08	0.64	0.92	8.100	0.000*
35	2.38	1.20	0.71	0.92	11.404	0.000*
31	2.53	1.16	0.74	0.92	12.465	0.000*
7	1.95	1.08	0.63	0.92	6.873	0.000*
36	1.98	0.90	0.58	0.92	7.233	0.000*
40	2.07	1.06	0.77	0.92	12.488	0.000*
2	2.30	1.17	0.56	0.92	6.995	0.000*
32	2.87	1.22	0.65	0.92	10.399	0.000*
19	1.96	1.01	0.50	0.93	5.357	0.000*
29	1.89	1.03	0.55	0.92	7.426	0.000*
17	1.61	0.81	0.39	0.93	3.715	0.000*
10	1.94	0.91	0.66	0.92	7.480	0.000*
22	2.31	1.04	0.52	0.92	5.880	0.000*
4	1.76	0.87	0.48	0.93	4.026	0.000*
26	2.07	0.90	0.59	0.92	7.035	0.000*
23	2.92	1.30	0.67	0.92	8.800	0.000*
30	2.33	1.15	0.73	0.92	10.291	0.000*

*p= 0.001 düzeyinde anlamlı

Ölçekten elde edilecek toplam puan 19 ile 74 arasında değişmektedir. Ölçek geliştirme çalışmasında puan ortalaması 41.98 ve standart sapma 13.45 olarak bulunmuştur. Aşağıdaki tabloda, araştırmaya katılan sporcuların ölçekten aldıkları puanların cinsiyete ve millilik durumuna göre T-Testi sonuçları sunulmuştur. Sporcuların, antrenörlerinin etik olmayan davranışları ile ilgili algıları, ölçeğin alt faktörleri ve geneli için cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t_{faktör1}=0.730$, $t_{faktör2}=1.285$, $t_{faktör3}=0.221$, $t_{ölçek}=0.048$; $p<0.05$). Sporcuların, antrenörlerinin etik olmayan davranışları ile ilgili algıları, Faktör 1 boyutunda ve ölçeğin geneli için millilik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{faktör1}=3.609$; $p<0.001$ ve $t_{ölçek}=2.988$; $p<0.01$). Milli olmayan sporcuların algıları ($Ort_{faktör1}=24.94$, $Ort_{ölçek}=44.35$), milli olan sporcuların algılarına ($Ort_{faktör1}=19.03$, $Ort_{ölçek}=36.30$) göre daha olumsuzdur.

Tablo 9. Cinsiyete ve Millilik Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	t	p
Faktör 1	Kadın	40	22.43	6.59	0.730	0.467
	Erkek	72	23.63	9.15		
Faktör 2	Kadın	40	10.30	3.99	1.285	0.201
	Erkek	72	9.38	3.45		
Faktör 3	Kadın	40	9.18	3.06	0.221	0.826
	Erkek	72	9.03	3.55		
Ölçek	Kadın	40	41.90	11.46	0.048	0.962
	Erkek	72	42.03	14.53		
	Millilik	N	Ort.	Ss	t	p
Faktör 1	Evet	33	19.03	6.61	3.609	0.000**
	Hayır	79	24.94	8.37		
Faktör 2	Evet	33	9.12	3.54	1.092	0.277
	Hayır	79	9.95	3.70		
Faktör 3	Evet	33	8.15	2.91	1.908	0.059
	Hayır	79	9.47	3.49		
Ölçek	Evet	33	36.30	11.53	2.988	0.003*
	Hayır	79	44.35	13.56		

* p= 0.01 düzeyinde anlamlı, **p= 0.001 düzeyinde anlamlı

TARTIŞMA

Çalışma kapsamına alınan örneklem yeterliliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda; KMO 0.84, Barlett testi sonucu anlamlı bulunmuştur ($X^2=2439.414$; $p<0.001$). Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity Testi, verilerin faktör analizi için uygunluğunu belirlemek amacıyla kullanılır. KMO'nun 0.60'dan yüksek ve Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (20). KMO değerinin 1'e yaklaştıkça mükemmel, 0.50'nin altında ise kabul edilemez (0.90'larda mükemmel, 0.80'lerde çok iyi, 0.70'lerde ve 0.60'larda vasat ve 0.50'lerde kötü) olduğu belirtilmektedir (21). Faktör analizinde ayrıca evrendeki dağılımın normal olması gerekmektedir. Verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği Barlett testi ile sınımlanmaktadır. Bu test sonucunda elde edilen *chi-square* test istatistiğinin anlamlı çıkması, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin göstergesidir (22). Test sonuçları verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda; üç faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı toplam varyansın % 60.69; ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yüklerinin 0.579 ile 0.825; faktör ortak varyanslarının 0.481 ile 0.723 arasında olduğu görülmektedir. Maddelerin ortak faktör varyanslarının 1'e yakın ya da 0.66'nın üzerinde olması iyi bir çözümdür, ancak uygulamada bunu karşılamak genellikle zordur. Ortak faktör varyanslarının yüksek olmasının, modele ilişkin açıklanan toplam varyansı artıracak dikkate alınmalıdır (20). Verileri en uygun şekilde temsil edecek faktör sayısı, her faktör tarafından açıklanan toplam varyans yüzdesi ile belirlenir. Toplam varyans, her değişkenin varyansının toplamıdır. Modele alınacak faktör sayısı, öz değerleri birden büyük olan faktörlerin sayısı kadardır (23, 24). Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin 0.45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüttür. Ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır değer, 0.30'a kadar indirilebilir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı-yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelir (20). Analize dâhil değişkenlerle ilgili toplam varyansın 2/3'ünün kapsandığı faktör sayısı, önemli faktör sayısı olarak değerlendirilir. Özellikle sosyal bilim uygulamalarında bu değere ulaşmak zor olduğu için tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın en az % 30, çok faktörlü ölçeklerde ise daha fazla olması beklenir (25). Öz değer, hem faktörlerce açıklanan varyansı hesaplamada hem de önemli faktör sayısına karar vermede dikkate alınan bir katsayıdır. Faktör analizinde başlangıçta, genel olarak öz değeri 1 ya da 1'den büyük olan faktörler önemli faktörler olarak alınır (20). Elde edilen bulgular, ölçeğin tatmin edici düzeyde geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin üç faktörlü yapısına kanıt sağlamak amacıyla önerilen modifikasyonlar doğrultusunda yapılan ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda; $\chi^2/sd=1.50$, RMSEA=0.07, RMR=0.08, SRMR=0.07, CFI=0.97, GFI=0.83, AGFI=0.78, NFI=0.93 ve NNFI=0.97 değerleri elde edilmiştir. Gözlenen değişkenlerin hata varyansları incelendiğinde değerlerin düşük, T değerlerinin anlamlılık düzeyi incelendiğinde de değerlerin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. X^2/sd oranının 2'nin altında olması model ile veriler arasında mükemmel bir uyum olduğunu göstermektedir (26, 27). RMSEA'nın 0.08'e eşit ve küçük olması iyi uyum (28, 29), RMR ve SRMR'nin 0.08'e eşit ve küçük olması iyi uyum (30, 31), CFI'nin 0.95'e eşit ve büyük olması mükemmel uyum (29, 31), GFI'nin 0.90'a eşit ve büyük, AGFI'nin 0.85'e eşit ve büyük olması kabul edilebilir uyum (26), NFI ve NNFI'nin da 0.95 ve üzerinde olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (29, 30). GFI ve AGFI dışındaki tüm uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. GFI ve AGFI indeksleri, örneklem büyüklüğüne çok duyarlı olduğu için büyük örneklemelerde daha uygun değerler vermektedir (27, 29, 32). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen bulgular, açıklayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yapısının doğrulandığını göstermektedir.

Ölçeği oluşturacak maddeler ve ölçeğin güvenilirlik seviyesini belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda; ölçek için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0.93 ve Spearman Brown iki yarı test korelasyon katsayısının 0.83; madde-toplam test korelasyonlarının da 0.39 ile 0.77 arasında değiştiği ve maddelerin her birinin ölçekten atıldığı takdirde güvenilirlik katsayısını (Cronbach Alpha) azaltmadığı görülmektedir. Cronbach Alpha, ölçeğin güvenilirlik seviyesi belirlenirken, ölçeğin tümü ve her bir alt ölçek için iç tutarlılık anlamında kullanılan bir güvenilirlik katsayısı hesaplama biçimidir (33). İki yarı test güvenilirliği ise, testin maddelerinin tek-çift, ilkyarı-sonyarı veya yansız olarak iki eş yarıya ayrılarak testin iki yarısı arasındaki ilişkiden hareketle Spearman Brown formülü kullanılarak testin tamamı için hesaplanan korelasyon katsayısı ile açıklanır. Testi yarılama yöntemi olarak da bilinen iki yarı test güvenilirliği, elde edilen test puanları arasındaki tutarlılığı gösterir (20). Hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görünmektedir (20, 34). Madde-toplam puan korelasyonu, test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar. Madde-toplam korelasyonunun pozitif ve yüksek olması, maddelerin benzer davranışları örneklemediğini ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu gösterir. Madde-toplam korelasyon katsayılarının, testin toplanabilirlik özelliğini bozduğu için negatif olmaması ve en az 0.20 olması öngörülmektedir (20, 35). Alt % 27 ve üst % 27'lik gruplar arasında istendik yönde gözlenen farkların anlamlı çıkması, ölçeğin iç tutarlılığının dolayısıyla maddelerin aynı davranışı ölçmeye yönelik olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (20). Güvenirlik analizi sonucunda elde edilen bulgular, ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçları, sporcuların antrenörlerinin etik olmayan davranışları ile ilgili algıları ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığını gösterirken millilik durumu değişkenine göre ise anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Dolaşır-Tuncel ve Büyüköztürk (2009) yaptıkları çalışmada ise kadın sporcular, antrenörlerinin sorumlulukla ilgili etik ilkelere uyma düzeylerini erkek sporculara göre daha yüksek bulmuşlardır. Diğer taraftan milli

olmayan sporcuların milli olan sporculara göre algılarının daha olumsuz olması araştırma dâhilinde beklenen bir sonuçtur. Sonucun bu şekilde çıkmasında antrenörlerin elit sporculara bakış açısı ve elit sporcularla çalışan antrenörlerin, özellikle de milli takım seviyesinde daha elit olmaları etkili olmuş olabilir.

SONUÇ

Çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda ölçeğin kullanılabilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir. Antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algılarını ölçmek amacıyla hazırlanan ölçeğin yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması sonucu elde edilen bulgular, 19 madde ve üç faktörden oluşan ölçeğin sporcular üzerinde kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçekte yer alan maddelerin onu birinci faktörde, beşi ikinci faktörde ve dördü de üçüncü faktörde toplanmıştır. Faktörlere, maddelerin içerikleri dikkate alınarak isim verilmeye çalışılmıştır. I.Faktörde yer alan maddelerin tümü antrenör-sporcu ilişkisiyle ilgili olduğundan bu faktöre 'antrenör-sporcu ilişkisi boyutu' ismi verilmiştir. II.Faktörde yer alan maddeler antrenörlerin sportmenlik anlayışıyla ilgili olduğundan bu faktöre 'sportmenlik boyutu' ve III.Faktörde yer alan maddeler antrenörlerin kişilik özellikleriyle ilgili olduğundan bu faktöre de 'kişilik özellikleri boyutu' ismi verilmiştir. I.Faktöre "*Antrenörüm, sporcuların problemlerine hiçbir zaman kulak asmaz.*", II.Faktöre "*Antrenörüm, kazanmak için bizlerden hile yapmamızı ister*" ve III.Faktöre de "*Antrenörüm yalan konuşur*" ifadeleri örnek olarak verilebilir. Geliştirilen ölçek aynı zamanda tek faktörlüdür. Başka bir deyişle, maddelerin döndürülme öncesindeki Faktör 1 yük değerlerinin (0.436-0.805) ve tek başına açıkladığı varyansın (% 43.61) yüksek olması ölçeğin genel bir faktöre de sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ölçeğin, üç faktörlü olarak kullanılmasının yanı sıra tek faktörlü de kullanılması uygun görülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda ayrıca ; sporcu algılarının millilik durumu değişkenine göre değiştiği gözlenmiştir. Milli olmayan sporcuların milli olan sporculara göre algı puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda ölçeğin farklı branşlar ve farklı yaş grupları gibi örneklemeler üzerinde uygulanmasının, ölçeğin geçerliği ve güvenilirliğine katkı sağlayacağı ve araştırmanın ayrıca antrenör yetiştiren kurumlar, Gençlik ve Spor Bakanlığı, federasyonlar ve kulüplerdeki sorumlu ve ilgili kişilere yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Dolaşır-Tuncel, S., Büyüköztürk, Ş., "Antrenörlerin Mesleki Etik İlkeleri Nelerdir? Nasıl Ölçülür? Ölçek Geliştirme: Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirliği", Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7(4), s.159-168, 2009.
2. Başer, E., Uygulamalı Spor Psikolojisi, Bağırçan Yayınevi, Ankara, 1998.
3. Karakoç, Ö., Yüksek, S., Aydın, AD., Karakoç, B., Yetiş, Ü., Baydil, B., "Milli Takım Düzeyindeki Erkek Judocuların Kulüp Antrenörlerinde Gözlemledikleri Etik Dışı Davranışlar", Kastamonu Eğitim Dergisi, 19(1), s.321-332, 2011.
4. Tiryaki, Ş., Spor Psikolojisi-Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. Tekağaç Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2000.
5. Kaya, Y., "Güreş Eğitim Merkezlerinde Eğitim Gören 12-14 Yaş Güreşçilerin Antrenörleri İle İlişkilerindeki Motivasyonel Faktörlerin İncelenmesi", I.Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi, 2, s.323-334, 2000.
6. Kirel, Ç., Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2000.
7. Karakütük, K., (2002) Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme (Lisansüstü Öğretimin Planlanması), Geliştirilmiş 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
8. Aydın, İ., Eğitim ve Öğretimde Etik, PGEMA Yayıncılık, Ankara, 2003.
9. Cevizci, A., Etiğe Giriş, Engin Yayıncılık, İstanbul, 2002.
10. İşgüden, B., Çabuk, A., "Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(16), s.59-86, 2006.
11. Özbek, O., Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Etik İlkeleri ve Bu İlkelere Uyma Düzeyleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003.
12. Uzun, R., "Türkiye'de Spor Basınının Etik Anlayışı", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 19, s.1-22, 2004.
13. Dolaşır, S., Antrenörlerin Mesleki Etik İlkeleri Uyma Düzeylerine İlişkin Antrenör ve Sporcu Görüşleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2005.
14. Çimen, Z., İlhan, E., "Spor Muhabirlerinin Türk Spor Medyasında Doğruluk Değeri Üzerine Düşünceleri", Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(2), s.1-10, 2007.
15. Obuz, Ü., Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Etik Olmayan Davranışlara İlişkin Görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2009.
16. İlhan, E., Türk Spor Medyası'nda Etik Değerler; Spor Yazarlarının Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara, 2009.
17. Sezen-Balçıkkanlı, G., Yıldırım, İ., "Profesyonel Futbolcuların Sportmenlik Yönelimleri ve Empatik Eğilim Düzeyleri", Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(2), 49-56, 2011.
18. Gürpınar, B., Güven, Ö., "Futbol Hakemlerinin Karşılaştıkları Sportmenlik Dışı Davranışların İncelenmesi", Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(1), s.7-14, 2011.
19. Tanrıoğen, A (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.

GÜVEN, Ö., ÖNCÜ, E., "Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları İle İlgili Sporcu Algısı Ölçeğinin Geliştirilmesi"

20. Büyüköztürk, Ş., Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 9.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2008.
21. Tavşancıl, E., Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi, 1.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.
22. Çapri, B., Kan, A., "Öğretmen Kişilerarası Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), s.48-61, 2006.
23. Balcı, A., Sosyal Bilimlerde Araştırma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara, 1995.
24. Turgut, M.F., Baykul, Y., Ölçeleme Teknikleri, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992.
25. Bayram, N., Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2004.
26. Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., "Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Test of Significance and Descriptive goodness-of-Fit Measures", Methods of Psychological Research Online, 8(2), pp.23-74, 2003.
27. Tabachnick, BG., Fidel, LS., Using Multivariate Statistics, 4th Ed., Allyn and Bacon, MA, 2001.
28. Jöreskog, KG., Sörbom, D., Lirsel 8: Structural Equation Modeling with the Simplis Command Language, Scientific Software International, Lincolnwood, 1993.
29. Sümer, N., "Yapısal Eşitlik Modelleri", Türk Psikoloji Yazıları, 3(6), s.49-74, 2000.
30. Hu, L., Bentler, PM., "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives", Structural Equation Modeling, 6, pp.1-55, 1999.
31. Brown, TA., Confirmatory Factor Analysis for Applied Research, 1st Ed., Guilford Publications, NY, 2006.
32. Schumacker, RE., Lomax, RG., A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling, 1th Ed., Lawrence Erlbaum Associates, NJ, 1996.
33. Cronbach, LJ., "Coefficient Alpha and Internal Structure of Tests", Psychometrika, 16, pp.297-334, 1951.
34. Carter, CD., Doing Quantative Psychological Research: From Design to Report, Psychology Pres Ltd., UK, 1997.
35. Özdamar, K., Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi I, 2.Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 1999.